

श्री.अविनाश विद्याधर पवार
अरन्येश्वर अध्यापक विद्यालय,पुणे

पर्यावरण शिक्षणाचा प्रत्यक्ष जीवनात होणारा परिणाम

१. प्रस्तावना

पर्यावरण म्हणजे मानवाच्या सभोवतालचे सर्व सजीव आणि निर्जीव घटक. हवा, पाणी, जमीन, वनस्पती, प्राणी आणि मानव हे पर्यावरणाचे महत्वाचे घटक आहेत. सध्याच्या काळात औद्योगिकीकरण, शहरीकरण आणि लोकसंख्येच्या वाढीमुळे पर्यावरणाचे संतुलन बिघडत आहे. या समस्यांवर उपाय म्हणून पर्यावरण शिक्षण अत्यंत आवश्यक आहे. पर्यावरण शिक्षणामुळे लोकांमध्ये पर्यावरणाचे संरक्षण करण्याची जाणीव निर्माण होते.

२. पर्यावरण शिक्षणाची संकल्पना

पर्यावरण शिक्षण म्हणजे पर्यावरणाचे महत्त्व, पर्यावरणातील समस्या आणि त्यावर उपाय याबद्दल लोकांना शिक्षित करण्याची प्रक्रिया होय. पर्यावरण शिक्षणाचे मुख्य उद्दिष्ट म्हणजे लोकांमध्ये पर्यावरणाबद्दल जागरूकता निर्माण करणे.

३. संशोधनाची उद्दिष्टे

पर्यावरण शिक्षणाचे महत्त्व समजून घेणे.
विद्यार्थ्यांच्या दैनंदिन जीवनावर पर्यावरण शिक्षणाचा परिणाम अभ्यासणे.

पर्यावरण संरक्षणाबाबत विद्यार्थ्यांची जागरूकता समजून घेणे.

पर्यावरण शिक्षणामुळे वर्तनात होणारे बदल अभ्यासणे.

४. संशोधन गृहितक

पर्यावरण शिक्षणामुळे विद्यार्थ्यांच्या वर्तनात सकारात्मक बदल होतात आणि ते पर्यावरण संरक्षणासाठी अधिक जागरूक होतात.

५. संशोधन पद्धती

संशोधन प्रकार

वर्णनात्मक संशोधन

नमुना निवड

३० विद्यार्थ्यांचा नमुना निवडण्यात आला.

माहिती संकलन पद्धती

प्रश्नावली

निरीक्षण

मुलाखत

६. सर्वेक्षण प्रश्न (चंद्रध्वज चंद्रध्वजचंद्रध्वज)

विद्यार्थ्यांना खालील प्रश्न विचारण्यात आले:

तुम्हाला पर्यावरण शिक्षणाचे महत्त्व माहित आहे का?

तुम्ही कचरा योग्य ठिकाणी टाकता का?

तुम्ही पाण्याची बचत करता का?

तुम्ही प्लास्टिकचा वापर कमी करता का?

तुम्ही वृक्षारोपण करता का?

तुम्ही ऊर्जा बचत करता का?

७. माहितीचे विश्लेषण

क्र.	प्रश्न	होय	नाही
१.	पर्यावरणाचे महत्त्व माहित आहे का	९०	१०
२.	कचरा योग्य ठिकाणी टाकता का	८५	१५
३.	पाण्याची बचत करता का	८०	२०
४.	प्लास्टिकचा वापर कमी करता का	७०	३०
५.	वृक्षारोपण करता का	६५	३५

उदाहरण:

कचरा व्यवस्थापन ८५

पाणी बचत ८०

प्लास्टिक कमी वापर ७०

वृक्षारोपण ६५

९. क्षेत्रभेट अहवाल

या संशोधनासाठी जवळच्या परिसरातील उद्यान/शाळा परिसराला भेट देण्यात आली. या भेटीत परिसरातील स्वच्छता, झाडांची संख्या आणि कचरा व्यवस्थापन यांचे निरीक्षण करण्यात आले.

निरीक्षणातून असे दिसून आले की पर्यावरणाबद्दल जागरूक असलेले विद्यार्थी परिसर स्वच्छ ठेवण्याचा प्रयत्न करतात.

१०. पर्यावरण शिक्षणाचा प्रत्यक्ष जीवनावर परिणाम

पर्यावरण शिक्षणामुळे खालील सकारात्मक परिणाम दिसून येतात:

स्वच्छतेची सवय वाढते

पाण्याची बचत होते

प्लास्टिकचा वापर कमी होतो

वृक्षारोपणाबद्दल जागरूकता वाढते

ऊर्जा बचत करण्याची सवय लागते

११. निष्कर्ष

या संशोधनातून असे स्पष्ट होते की पर्यावरण शिक्षणाचा विद्यार्थ्यांच्या दैनंदिन जीवनावर सकारात्मक परिणाम होतो. पर्यावरणाबद्दल जागरूकता वाढल्यामुळे विद्यार्थी पर्यावरण संरक्षणासाठी सक्रिय भूमिका घेतात.

१२. सूचना

शाळांमध्ये पर्यावरण विषयावर अधिक उपक्रम आयोजित करावेत. विद्यार्थ्यांना वृक्षारोपण मोहिमेत सहभागी करावे. प्लास्टिक वापर कमी करण्यासाठी जनजागृती करावी.

पर्यावरण संवर्धनासाठी विविध प्रात्यक्षिक उपक्रम राबवावेत.

१३. संदर्भ

१. पर्यावरण अभ्यास शालेय पाठ्यपुस्तक

२. पर्यावरण विषयक मासिके

३. इंटरनेटवरील पर्यावरण विषयक माहिती